

БАРЬЕРЫ В ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ОБЩЕНИЯ

Г.М. СЫТНИК, специалист высшей категории преподаватель-методист, ОП НУБиП Украины «Залещицкий аграрный колледж им. Е.Храпливого »

Аннотация. В данной статье внимание уделяется рассмотрению сути проблем и барьеров в педагогическом общении, что является важным условием в обмене мнениями, в достижении взаимопонимания и согласия между участниками общения. Проведен анализ типов барьеров общения, а также факторов, влияющих на особенности коммуникации преподавателя и студентов, выделены следующие барьеры коммуникации: социальный, физический, смысловой, эстетический, эмоциональный, психологический, морально-психологический, интуитивно-эмоциональный, граница психологического самозащиты, барьер неуверенности в своих умениях.

Ключевые слова: барьеры, коммуникации, общения, избегание, психология, интеллектуальные способности

BARRIERS TO TEACHER COMMUNICATION

H. SITNIK, specialist of the highest category of teacher-methodologist VP NUBiP Ukraine "Zalishchyky Agricultural College them. E. Khraplyvy "

Summary. This article focuses on the merits of the difficulties and barriers in the pedagogical communication, which is essential in the exchange of ideas, to achieve mutual understanding and agreement between the parties to communicate.

The analysis of the types of communication barriers and factors affecting the communications features of teacher and students identified the following barriers to communication: social, physical, semantic, aesthetic, emotional, psychological, moral, psychological, intuitive, emotional, psychological border self-defense barrier of uncertainty in their ability.

Keywords: barriers, communication, communication, prevention, psychology, mental abilities

УДК . 784.1:37.091.322

СПЕЦИФІКА СПІВТВОРЧОСТІ УЧАСНИКІВ СТУДЕНТСЬКОГО АМАТОРСЬКОГО ХОРОВОГО КОЛЕКТИВУ

О. О. СІНЕНКО, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри академічного хорового мистецтва Київського національного університету культури і мистецтв

Анотація. В статті розглядається специфіка співтворчості в аспекті організації продуктивної взаємодії між учасниками хорового колективу. Здійснений теоретичний аналіз наукових джерел з досліджуваної проблеми.

Ключові слова: співтворчість, хоровий колектив, міжособистісні відносини

© О. О. Сіненко, 2016

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах розвитку національної культури все більше усвідомлюється роль хорового співу як компонента соціальної регуляції в організації духовної, художньо-творчої, культурно-дозвіллевої діяльності серед студентів ВНЗ немистецького профілю. Важливого значення набуває хорова самодіяльність, зорієнтована на розвиток творчого потенціалу, збагачення художнього досвіду, реалізацію міжособистісного спілкування та духовного самовдосконалення молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Дослідники Р. Гудяліс, В. Закутський, А. Карпун, Н. Нарожна, Є. Смірнова, В. Чабанний наголошують на основних чинниках хорової самодіяльності, що становлять її педагогічну сутність:

- хорова аматорська діяльність є важливим засобом самовираження і самоствердження особистості;
- вона є основою для збагачення естетичного і життєвого досвіду кожного учасника колективу;
- сприяє «зануренню» особи у процес художньої творчості на рівні сприйняття музичного (хорового) мистецтва.

Окремі аспекти хорового аматорства висвітлено у дослідженнях мистецтвознавців А.Ахмудова, В.Ільїна, А.Косарева, І.Шолової, І.Штиглера. Всі вони відзначаючи важливість функції виховання особистості у непрофесійній сфері діяльності, наголошують, що хорова самодіяльність, поряд із іншими видами художньої аматорської діяльності, має позитивний вплив на розвиток духовного потенціалу співаків-аматорів через колективну співтворчість.

У дослідженні ми акцентували увагу на фундаментальне положення класика української психологічної науки Г.Костюка про те, що: «Вплив колективу на формування особистості залежить від того, яку участь він бере у її житті, в активному підтримуванні колективних взаємовідносин, в обговоренні й оцінці позитивних і негативних вчинків інших членів колективу, в якій мірі особа виступає як суб'єкт виховного впливу на них» [2, 406].

Аналіз наукових джерел доводить, що хоровий аматорський колектив за змістом і формою організації об'єктивно виступає як спільна діяльність його учасників. У першу чергу це пов'язано з тим, що будь який представник хору виконує певні функції, необхідні для існування і розвитку колективу. У спільній діяльності можливе досягнення колективних та індивідуальних потреб, інтересів та цілей. Вчені А.Деркач, А.Журавльов, Б.Ломов, Р.Немов, М.Обозов, В.Третьяченко та інші зазначають, що індивідуальна діяльність „втілена” у діяльність суспільства, отже, будь-яка індивідуальна діяльність є складовою частиною діяльності суспільної. М.Обозов відзначає, що „спільна діяльність – це взаємопов'язана індивідуальна діяльність, коли дії, операції одних залежать від одночасних або попередніх дій, операцій інших учасників” [4, 102].

Виклад основного матеріалу. У хоровому студентському аматорському колективі спільна діяльність характеризується наступним:

- чітким розподілом індивідуальних дій (вокально-хоровими партіями) між учасниками спільної діяльності;
- суміщення розподілення індивідуальних дій, тобто строгою послідовністю її виконання за змістом хорової партитури;
- спільно-індивідуальна, коли створюється єдиний художній образ кожним учасником, що „озвучений” в ансамблевому хоровому співі;
- спільно-взаємопов'язана, коли всі учасники хорового співу виступають як єдиний цілісний мистецький організм.

О.Єгоров підкреслює: „хоровий колектив – це своєрідний вокальний оркестр, який на основі синтезу музики і слова передає своїми багатими вокальними окрасами ідейно-художні образи музичного твору [1, 6].

Найбільшу продуктивність мають ті форми спільної діяльності, в яких організація художньо-творчого процесу спрямована на вирішення значущих для колективу завдань. При цьому спільна продуктивна, творча діяльність виступає як співтворчість в ланцюгу „учасник-учасник”, „учасник-керівник”, „керівник-учасник”, „керівник-колектив”, „колектив-слухач (аудиторія)”.

Як свідчать сучасні дослідження в галузі педагогіки вищої школи, то головним її завданням є формування творчої особистості майбутнього спеціаліста, освіченого і в галузі художньої культури, в тому числі й хорового мистецтва. Зрозуміло, що педагогічна співтворчість вузівського викладача має деякі суттєві відміни у порівнянні з творчістю керівника і учасників студентського аматорського хорового колективу, але основні закономірності взаємоторчості притаманні цим обом видам спільної творчої діяльності.

Ми вважаємо, що співтворчість виступає як вид сумісного творчого співробітництва його суб'єктів і повинна відповідати загальним вимогам до спільної діяльності, тобто в ній повинні здійснюватися співробітництво, взаємовплив, співпереживання, психологічне „зараження”, співпідпорядкованість і опосередкованість творчого процесу керівника і студентів.

У спільній творчості керівника хорового аматорського колективу і студентів-учасників цього колективу вирішуються не тільки предметно-практичні проблеми, але й розвивається сфера спілкування. У музичній практиці спілкування має свої особливості, що обумовлені поєднанням власне естетичних, художньо-творчих, виконавських й, до речі, рекреаційних завдань. Це зацікавленість суб'єктів перспективною спільною діяльністю: спільне визначення проблеми; діалогічне обговорення умов і варіантів її виконання в ситуації рівноправності як співробітників; доброзичливе ставлення до різних підходів щодо вирішення проблеми; обов'язкове обговорення кожної думки; забезпечення можливості самовираження у спільному творчому процесі. Проте це не виключає самостійності пошуку з боку учасників аматорського хорового колективу а, навпаки, створює загальну евристичну атмосферу на репетиційних заняттях, підготовчому етапі до концертного виступу або до участі в різних культурних заходах. Взаємоторчість здійснюється в різних спільних діях: організаційних, пізнавальних, пошуково-творчих, комунікативних, коригувальних, оцінних.

Важливими для нашого дослідження є висновки педагогів-хормейстерів Д.Радика, А.Мархлевського, О.Свешнікова та інших про те, що організація спільної творчої діяльності в хоровому колективі мусить здійснюватися на засадах продуктивного діалогу керівника і хористів, а також безпосереднього міжособистісного спілкування учасників колективу.

Згідно узагальнюючої концепції спілкування в контексті нашого дослідження ми виокремлюємо основні види спілкування, що застосовуються в діяльності студентського аматорського хорового колективу:

- по домінуванню тих чи інших комунікативних засобів: мовне, невербальне, комбіноване. Словесне (вербальне) спілкування виступає провідним у міжособистісних контактах студентського аматорського хорового колективу. Невербальні види спілкування: міміка, диригентські жести, музичні несловесні сигнали більше доповнюють банк комунікативних засобів і прийомів;

- по ситуації спілкування і включення до провідної вокально-хорової діяльності: безпосередньо діяльне, тобто в рамках спільної справи, „вільне” або

позадіяльнісне – на рівні міжособистісних контактів поза основною (ведучою) діяльністю в умовах культурного дозвілля і рекреації;

- по змістовному поєднанню із завданнями спільної художньо-творчої, культурно-дозвілдової і рекреаційної діяльності;

- по співвіднесенню і підпорядкуванню між диригентом-хормейстером і учасниками аматорського хору (студентами) в залежності від мети діяльності й засобів її реалізації;

- по спрямованості як на особистісне звернення, що адресовано конкретному учасникові колективу, так і на колективно-зорієнтоване;

- по бажаності досягаючого ефекту діяльності студентського аматорського хорового колективу в цілому – на рівні встановлення міжособистісних контактів, сприяючих успішному вирішенню художньо-творчих, культурно-дозвіллових та інших завдань.

Аналіз літератури й особиста практична діяльність в якості керівника студентського аматорського хорового колективу дозволили дійти висновку про те, що спілкування виникає як результат і як форма свідомого відображення учасниками колективу і диригента-хормейстера особливостей протікання спільної діяльності як взаємодії. Спільна діяльність має системоутворюючу функцію, яка багато в чому забезпечує цілісність життєтворчості та динамічний розвиток студентського аматорського хорового колективу.

Реалізація учасниками студентського аматорського хорового колективу певних інституційно заданих функцій у сфері провідної, тобто хорової художньо-творчої діяльності, створює так звані офіційні відносини. Проте, одночасного розв'язання окреслених завдань й виконання адекватних функцій, у ході здійснення тієї ж самої діяльності виникають інші функціональні утворення, які заздалегідь не приписані метою і завданням провідної діяльності. Саме такими є і позиції окремих учасників студентського аматорського хорового колективу, які висловлюють критичні судження, зауваження, або навпаки, виступають в ролі „ерудита” чи „генератора ідей”. Тому і зв'язки між учасниками студентського аматорського хорового колективу, які реалізують ці ролі, утворюють крім системи офіційних відносин, ще й неофіційні, тобто відносини емоційного типу, які репрезентують різні не інструментальні форми міжособистісного спілкування.

Неформальна структура міжособистісних відносин (спілкування) розкриває неформальні особистісні зв'язки між учасниками хорового колективу, які базуються як на соціально-емоційних стосунках, тобто взаємних симпатіях, прихильності, домінантності, захопленості, так і на об'єктивних моментах (ділових зв'язках, спільних інтересах, захопленнях, поглядах, переконаннях, схожості диспозицій тощо). Слід зазначити, що неформальна структура взаємовідносин у студентському аматорському хоровому колективі істотно деформується, якщо мають зміни в її чисельному складі, що іноді й впливає на характер вироблених раніше колективних норм поведінки, міжособистісних контактів, а поряд з цим й станів, персональних потягів, уподобань, емпатій, що виникають у процесі взаємного спілкування. В той же час, відмінна особливість формальної регламентації поведінки й міжособистісних контактів полягає в існуючих фіксованих еталонах на підставі затверджених правил і норм, але й вони теж мають певний вплив на характер неформальних взаємовідносин в колективі, що здійснюється не прямим, а опосередкованим шляхом.

Одним із факторів, що забезпечує гармонійні взаємовідносини співаків у самодіяльному хоровому колективі є сприятливий морально-психологічний

клімат. Ю.Платонов зазначає: „Психологічний клімат – це психологічний настрій в колективі, що формується під впливом сукупності соціальних і морально-психологічних факторів” [5, 310].

Ми також вважаємо, якщо формальна і неформальна складова взаємовідносин мають єдність зазначених цілей і завдань, мотивів діяльності, тоді учасники колективу доповнюють і закріплюють спільні позиції, підтримуючи компетентність у сфері художньо-творчого й міжособистісного спілкування. Слушним є висновок Т.Смирнової: „Значною мірою соціально-психологічний клімат колективу визначають неформальні контакти на репетиціях, концертах і поза ними, співробітництво і взаємодопомога співаків та диригента хору. На соціально-психологічний клімат колективу значно впливає стиль керівництва, який переважно застосовує диригент хору” [8, 96].

Позитивна зорієнтованість міжособистісних і колективних зв'язків включає:

- довіру і високу вимогливість учасників студентського аматорського хору; доброзичливу критику у формі вільного висловлювання суб'єктивного ставлення та оцінки стосовно тих чи інших проблемних питань, які виникають у процесі різноаспектної діяльності аматорського студентського колективу;

- прояв енергійності, ентузіазму та цілеспрямованості щодо індивідуального внеску кожного у діяльність всього колективу з мотивацією на досягнення успіху;

- достатність інформованості учасників хорового колективу щодо стану справ та їх виконання;

- прояв емпатійної взаємодії в ситуаціях, що потребують моральної підтримки;

- проведення певних заходів щодо нівелювання негативних станів з одночасним підвищенням емоційної стійкості до них;

- налагодження партнерських стосунків для виконання важливих завдань, окреслених головною метою аматорського студентського хорового колективу.

Важливою ознакою забезпечення позитивної взаємодії є продукування студентами-хористами нових ідей, нових творчих планів для створення активної й доброзичливої атмосфери творчості з проекцією на позитивний успіх у діяльності всього колективу.

За всією багатоманітністю наявних підходів стосовно особливостей взаємовідносин у колективі, дослідники весь сенс і позитивний результат „групового зростання” вбачають у створенні атмосфери довіри, взаємного прийняття, взаємодопомоги й особливо у духовній єдності членів аматорського хорового колективу. Позиція деяких дослідників, зокрема, У.Бенніса та Х.Шемпарда та інших полягає в тому, що кожен колектив (група) у процесі свого розвитку має досягти рівня зрілої соціальної системи, яка характеризується станом „концесійної валідності”. Саме „концесійна валідність” належить до такого стану групового буття, в якому існує взаєморозуміння та прийняття належного таким, яким воно є. Тому в колективі створюється атмосфера довіри, яка надає його учасникам можливості довідатись про себе, бути відкритими та автентичними, щирими у всіх справах, які важливі особисто для них і колективу. Автори вважають, що цей розвиток усіх членів колективу відбувається на підставі двох фаз: „авторитету” і „близькості”.

Е.Кузьмін і Ю.Платонов вважають, що створення морально-психологічного клімату в колективі залежить від психологічної сумісності його

членів, їх згуртованості, наявності єдиних позицій стосовно ефективного функціонування колективу в соціально-культурному просторі.

У дослідженнях, що розкривають особливості згуртованості колективу й сумісність його учасників обґрунтовується ідея „стратаметричної концепції групової активності”. А.Петровський визначає перший, тобто зовнішній рівень - це безпосередні емоційні міжособистісні стосунки; другий рівень – це ціннісно-орієнтаційна єдність учасників колективу, де взаємовідносини опосередковані спільною діяльністю; третій – прийняття колективом єдиної мети, загальних цінностей, що проектується та реалізуються в діяльності на міжособистісних продуктивних контактах, виявляючи інтегрований характер цих процесів. Б.Такмен більш детально обґрунтовує поетапність групових процесів з акцентуалізацією на міжособистісну активність: „перевірка і залежність”, що передбачає орієнтацію учасників колективу на взаємну особистісну поведінку; „внутрішній конфлікт” – порушення взаємодії і єдності; „розвиток згуртованості” – поступова гармонізація відносин і нівелювання конфліктів; „функціонально-рольове співвідношення” – створення рольової структури групи, що забезпечує „прогресування” того чи іншого завдання. Дослідник наголошує на необхідності ефективної взаємодії міжособистісного спілкування й ділової активності учасників колективу, що сприятиме динамічному зростанню результативності діяльності всього колективу. Це „орієнтація” у проблемній ситуації та знаходження оптимального її вирішення на основі колективних дій; „емоційної відповіді” на вимоги колективного завдання; „відкритого обміну релевантними інтерпретаціями” на основі максимального обміну інформацією, поглибленого вивчення напрямів взаємодії з наданням варіантів альтернативного трактування інформації; „прийняття рішень” як конструктивний і альтернативний акт міжособистісної комунікації.

Т.Смирнова під „спрацьованістю” (згуртованістю, сумісністю) розуміє „сумісно-взаємодіючу діяльність (координацію, кооперацію, спілкування) співаків та диригента хору, коли завдання виконується при одночасній взаємодії кожного члена колективу. Виконавська вокально-хорова спрацьованість, яка має підставою попередню, народжує ансамбль усіх елементів хорової звучності (дихальний, вокально-дикційний, інтонаційний, метроритмічний, темповий, драматургічний) й слугує показником звукової єдності хорового співу” [8, 97]. Для вирішення питань спрацьованості, „згуртованості й сумісності хорового колективу” необхідно, на думку Д.Радика, А.Мархлевського, П.Чеснокова, О.Свешнікова, в активній спільній діяльності створити умови для високоорганізованої художньо-творчої діяльності співаків хору: оволодіння ними технічними і художньо-виражальними засобами хорового виконання, визнання кожним учасником колективу своєї місії як носія й виразника духовних, культурних та естетичних цінностей в соціально-культурному просторі.

Проведене дослідження дозволило дійти **висновку** про те, що ефективність сприятливих міжособистісних відносин у студентському аматорському хоровому колективі залежить від: позитивного психологічного клімату в колективі; згуртованості й сумісності, спрацьованості його учасників, а також й високої ціннісно-орієнтаційної єдності, що має вияв у спільній художньо-творчій діяльності. Саме вона складає основу спілкування між учасниками хорового колективу студентів-аматорів й усіх феноменів міжособистісних відносин, тому й характер взаємодії в колективі є наслідком єдності ціннісних орієнтацій його учасників.

Визначення окреслених у дослідженні питань потребує **подальшого**

наукового пошуку в аспекті вивчення стану практики діяльності студентсько-го аматорського хорового колективу в умовах культурного дозвілля.

Література

1. Егоров А. Теория и практика работы с хором. – Л.-М.: Искусство, 1951. – 98с.
2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Під ред. Л.М.Проколієнко. – К.: Радянська школа, 1989. – 609с.
3. Мархлевський А. Практичні основи роботи в хоровому класі. – К.: Музична Україна, 1986. – 96с.
4. Обозов М.М. Психологическая совместимость и срабатываемость как фактор эффективности труда // промышленная социальная психология. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1982. – С.102-108.
5. Платонов Ю.П. Основы социальной психологии. – СПб.: Речь, 2004. – 624с.
6. Петровский А.В. Личность, деятельность, коллектив. – М.: Политиздат, 1982. – 316с.
7. Свешников А.В. Хоровое пение – искусство истинно народное. – М.: Музыка, 1962. – 107с.
8. Смирнова Т.А. Вища диригентсько-хорова освіта в Україні: Минуле та сучасність. – Харків: Константа, 2002. – 256с.
9. Bennis W., Sheppard H. Patterns and Vicissitudes in T-group development // T-group theory and laboratory method. – 4., 1984. – P.248-276.
10. Tuchman B.W. Developmental sequence in small group // Psychological bulletin. – 1965. – 63. – P.384-399.

REFERENCES

1. Ehorov A. Teoryia y praktyka raboty s khorom. – L.-M.: Yskusstvo, 1951. – 98s.
2. Kostyuk H.S. Navchalno-vykhovnyi protses i psykhychnyi rozvytok osobystosti / Pid red. L.M.Prokoliienko. – K.: Radianska shkola, 1989. – 609s.
3. Markhlevskiy A. Praktychni osnovy roboty v khorovomu klasi. – K.: Muzychna Ukraina, 1986. – 96s.
4. Obozov M.M. Psykholohycheskaia sovместymost y sрабатываемост как фактор эффективности труда // промышленная социальная психология. – L.: Yzd-vo Lenynhr. un-ta, 1982. – S.102-108.
5. Platonov Iu.P. Osnovy sotsyalnoi psykholohyy. – SPb.: Rech, 2004. – 624s.
6. Petrovskiy A.V. Lychnost, deiatelnost, kollektiv. – M.: Polytyzdat, 1982. – 316s.
7. Sveshnykov A.V. Khorovoe penye – yskusstvo ystynno narodnoe. – M.: Muzyka, 1962. – 107s.
8. Smyrnova T.A. Vyshcha dyryhentsko-khorova osvita v Ukraini: Mynule ta suchasnist. – Kharkiv: Konstanta, 2002. – 256s.
9. Bennis W., Sheppard H. Patterns and Vicissitudes in T-group development // T-group theory and laboratory method. – 4., 1984. – P.248-276.
10. Tuchman B.W. Developmental sequence in small group // Psychological bulletin. – 1965. – 63. – P.384-399.

СПЕЦИФИКА СОТВОРЧЕСТВА УЧАСТНИКОВ СТУДЕНЧЕСКОГО ЛЮБИТЕЛЬСКОГО ХОРОВОГО КОЛЛЕКТИВА

О.А. СИНЕНКО, кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры академического хорового искусства Киевского национального университета культуры и искусств

***Аннотация.** В статье рассматривается специфика сотворчества в аспекте организации продуктивного взаимодействия между участниками хорового коллектива. Проведён теоретический анализ научных источников по исследованной проблеме.*

***Ключевые слова:** сотворчество, хоровой коллектив, межличностные отношения*

SPECIFICS COAUTHORSHIP STUDENTS ON CAMPUS AMATEUR CHOIRS

O SINENKO, Ph.D., senior lecturer in academic choral art of the Kyiv National University of Culture and Arts

***Summary.** This article describes the specific aspects of co-creation in the productive interaction between participants of choir. The scientific sources of the researched problem were analysed. The following features characterize co-creation choral amateur team members: clear distribution of individual actions (vocal and choral party) joint activities between participants; combining the distribution of individual actions, strict consistency of performance within the meaning of choral scores; joint and individual, you create a single artistic image of each participant that "voiced" in ensemble choral singing; common and coherent when all participants choral singing act as a single integrated body art. Determined that the co-creation is a type of joint creative cooperation of its subjects and must meet the general requirements to work together. It covers cooperation, mutual, empathy, psychological "infection" subordination mediation and supervisor of the creative process and students. An important feature of providing positive interaction are student-singers production of new ideas, new creative plans to create an active and benevolent atmosphere of creativity with the projection of the positive success the whole team. It was found that the efficiency of favorable interpersonal relations in student amateur choirs depends on: positive psychological climate in the team; cohesion and compatibility spratsovanosti its members, as well as high value-orientation unity that is manifested in joint artistic and creative activities. It is the basis of communication between the members of choir amateur team and all phenomena of interpersonal relationships, so the nature of the interaction in the group is the result of unity value orientations of its participants.*

***Keywords:** coauthorship, choir, interpersonal relations*

УДК 37.013.42 : 376

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПЕРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННОГО КОНФЛІКТУ

Л.Ф. СІЛЬВЕСТРУК, магістрант спеціальності
«Соціальна педагогіка»